

چەمكى خزم و پەيوەندىيەكانى عىراق و ئىران

02-07-2022

نووسەرەكان

د.سەردار عەزىز

كورتە : پەيوەندىيەكانى ئىستا و داھاتووى نىوان عىراق و ئىران

په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کان وهک زانستیک له روژتاوا سهریه لداوه و، چه مک و دید و میژووی روژتاوا به سهریدا زاله. ثم چه مک و دید و تیور و بنه مایانه له هه ناو رووداوه کانی میژووی ته وروپا و به شه کانی دیکه ی روژتاوا سهریانه لداوه. ثم دیسیپلینه وهک زور بواری دیکه به سهر لیکدانه وهی هه موو په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کانی جیهاندا بالاده سته، به دهره وهی روژتاوا شه وه. له م نوسینه دا قسه له سهر چه مک ی خزم kinship ده که یین [1]، به تاییهت له نیوان عیراق و ئیراندا. چه مک ی خزم له هه ناوی روژتاوا دا وه ها ده بی نریت، که چه مک یکی سهر به جیهانی دهره وهی روژتاوا یه، بویه زیاتر بواری ته نتره پو لوزیا یه، له وهی بواری زانستی نیوده ولته تی بیت. ئیمه له م نوسینه دا باس له نه وه ده که یین که بچی ئیرانییه کان ثم چه مک به کارده بهن، نامانجیان چه و چون پیاده ی ده که ن؟ له هه مانکاتدا ئایا ثم چه مک چه یمان پیده لیت، به تاییهتی کاتیک وهک خیتابیک سهری بکه یین؟

پاشخان

له میانه ی کونفرانسیک له هه ولیر، پاش پینشکی شکردنی بابه ته که م له سهر لاده وهی عیراق، دیپلوماتیک له کونسولخانه ی ئیرانی زور هه ولیده دا که زیاتر قسه م له که لدا بکات. کاتیک بوشووی نیوه رو روشتینه چیشته خانه که، به بن ته وهی داوه تی بکه یان هیچ ناماژه یه کی پیده م، هات و داوا ی ته وه یکرد له سهر میزه که مان دابنیشیت. به کیک له ته و باسانه ی که وروژاندى، به سهرهاتیک بوو له کاتی ریگری و سنوور داخستنه که ی په تای کورونادا. ته و گوتی کاتیک که سنوورمان داخست، خه لکیکی زور فشاریان بو هینانین که ده بیت بیکه ینه وه، ته نانهت هه ندی که خه لک ناماژه یان به ته وه دا که ته گهر نه یکه نه وه ناچارن به قاچاخ برؤن. پاش ته مه رسته یه کی گوت که من به باشی ته و کاته له مه به ست و هه موو ره هه نده کانی تی نه که شتم، ته و گوتی "ئیمه خزمین." منیش وهک گالته پیکردنیک به ته وم گوت، که واته بچی سنووره کان هه لنگرین.

ثم سهر بورده یه له چه ندلایه که وهه کاریگری له سهر به کاربردنی خزم له په یوه ندى نیوان عیراق و ئیراندا هه یه. پاش لیکولینه وه ته وه مان بو ورونیوه وه، که ثم چه مک ته نیا وهک دهر برینیکى ها که زایى بو خوشکردن و ناسانکردنی گفونو گؤکردن نه گوتراوه، به لکو له هه ردوو سیاسه تی ناوخوی ئیران و سیاسه تی هه ریمى ئیراندا بوونى هه یه. ناماژه پینه دان و پشتگو یخستنی ثم چه مک هؤکاری سهره کی ته وه یه له هه ناو دید و ته ده بیاتی روژتاوا بوونى نیه. چونکه به کورتی، روژتاوا دیدی ده ولته تی و نیوده ولته تی له سهر بنه ما ی مؤدیرنه بنیاتاوه. کروکی مؤدیرنه عه قلانیته، به کیک له پیناسه بالاکانی عه قلانیته، تاکگه رایى و په ره دانه به به ره وه ندى تاک. خزمایه تی ناچیته خانه ی عه قلانیته وه، بویه نه به هه ند وه رده گریت و نه بابه خى پیده دریت. ته گهر بیتوو ناماژه شى پیدریت، ته وا زیاتر وهک چه مک یکی کاتی ده بی نریت، چونکه، هه رکه ته و ولتانه هاتنه نیو کایه ی کومه لگه ی نیوده ولته تیه وه، ته وا مؤدیرن ده بن و ده سته برداری ثم چه مک ده بن. به لام ته وهی روونه که مؤدیرنه ی روژتاوا یی له جیگا جیاوازه کانی جیهاندا به شیوازی جیاواز و جودا تر پیاده بووه. مؤدیرنه ی روژتاوا یی، له زوره ی جیگا کان نه ک نه بتوانیوه خوی بسه پینیت به لکوو بو خزمه تی که له پوور یان ترادیسوون به کارده بریت. لیره دا به کورتی ناماژه یه که به م پرسه بده یین. که له پوور یان ترادیسوون به رده وامیه، پرؤسه یه که که ره گى هه یه، ئاسایى بوه ته وه، پیاده کردنی هیچ گومانیک، راچه نینیک یان پرسیک ناو روژنیت. به لام مؤدیرنه نوییه، جودایه، داپران دروسته کات. دپاره به رده وامى ئاسانتره له نویوون. به لام ته وهی له میانه ی چه مک ی خزمدا هه سته پیده که یین بریتیه له خواستیکى نویگری له نیو چوارچیوه ی کون یان ترادیسووندا.

خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا

کاتیک ناماژه به چه مک ی خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا ده دین، له م سهرده مه ی ئیستادا، توشی جوریک له چه په سان و سهر سوپماوی ده بی نه وه. سهرچاوه ی ثم هه سته، دؤخیکی که لتووری و شارستانیه، که له دهرته نجامی زالبوونی مؤدیرنه ی روژتاوا یی به سهر جیهاندا و له نیویشیدا ناوچه ی روژه لاتی نیوه راست دروست بووه. بویه سهره تا ده بیت ته و پرسه روون بکه ینه وه، که بچی له سهرده می مؤدیرنه دا چه مک ی که له پووری یان ته قلیدی وهک خزم، ناماده یی و رولی هه یه؟

لیره دا په نا ده به یین بو کاریکی ته کادیمی که هه ردوو نوسه ر سارا فرانکلین و سوسان مه کینون، سهر په رشتیان کردوو له کتیبیکدا به ناوینشانى "به ها رژه ییه کان: دووباره ری کخستنه وهی خویندنی خزمایه تی" Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies

ته وان له کاره که یاندا ده یانه ویت ته و راستیه به رچاوخه ن که مؤدیرنه نه بتوانیوه خزمایه تی kinship له پانتایى گشتی دووربخاته وه بو پانتایى تاییهت. ثم پرؤسه ی به تاییه تکرده، له بواره کانی دیکه وهک ئایین و ژبانی تاییه تدا ده بی نی، به شیکه له پرؤسه ی ری کخستنی

بواره‌كان و پىكهاته‌كانى له لايهن مۆدېرنه‌وه. مانه‌وهى خزم و خزمایه‌تى و بوونى به به‌شنىكى دانه‌براوى تۆپى كۆمه‌لایه‌تى و سیاسى و تابورى، وه‌ها ده‌كات كه زه‌وینه بسازىنىت بۆ ئەوهى ئەم شىوازه پىكه‌وه‌بوونهى مرۆفه‌كان، وه‌ك شىوازیك بۆ په‌یوه‌ندى وڵاته‌كانىش به‌كاربېرىت، به‌ تايبه‌تى له ئاستى مېتافۆردا.

ئېمه له فەرهنه‌نگى په‌یوه‌ندى نىوان خه‌لكه جياوازه‌كانى ناوچه‌كه‌دا هه‌ست به زالىتى چه‌مك و وینا خزمىتپه‌يه‌كان ده‌كه‌ين. بۆ نموونه براهه‌تى كورد و عه‌ره‌ب. يان برا توركمانه‌كانمان. له هه‌مانكاتدا وڵاتى عه‌ره‌بى وه‌ك جوړىكى تايبه‌ت له برا ویناى په‌یوه‌ندى په‌یه‌كه‌يان ده‌كه‌ن، شقىق، كه تۆكمه‌تره له "اخ". له هه‌ناو خو‌شماندا چه‌مكه‌كانى خزمایه‌تى به‌كارده‌به‌ين بۆ پرسه سیاسیه‌كانمان، بۆ نموونه، به شەپرى ناوخۆى كوردى ده‌لێن شەپرى براكوژى.

له‌كاتىكدا كه مۆدېرنه سه‌ركه‌وتوو نه‌بووه له په‌راوێزخستنى كۆمه‌لایك بنیات و بنه‌ماى كۆمه‌لایه‌تى پېش مۆدېرنه، به‌لام بېگومان كارىگه‌رى له‌سه‌ر داناون. ئەم كارىگه‌رى به‌سه‌ر شىوازی ركابه‌رى، هاتنه ئارای په‌یوه‌ندى په‌یه‌كه‌يان دىالېكتىكى و به‌ره‌مه‌په‌يانى رسته "سینته‌تیز"، دایه‌لوگ له‌گه‌ل مووتوربه‌بوون يان هابېرىد. به‌لام سه‌ربارى هه‌موو ئەمانه مۆدېرنه چوارچۆه‌په‌كه‌يان داپشتوو كه له رىگایه‌وه دیدى نوێ و په‌یوه‌ندى جياواز هاتووته ئاراوه بۆ چۆنىتى مامه‌له‌كردن له‌گه‌ل ترادىسیون له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى.

ئەم هه‌ولدا نه بۆ به‌كاربردنى كه‌له‌پوور له ميانه‌ى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیدا، له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى، چه‌ند مۆدېل و نموونه‌په‌كه‌يان هه‌به. هه‌ردوو ئێران و توركيا، كه به راشكاوانه ئامانجى گېرانی رۆلێكى هه‌رىمىيان (ئىقلىمیان) هه‌به، په‌نايان بۆ ئەم بواره بردوه. توركه‌كان له پاش كۆتایى جه‌نگى سارد هه‌ولیدا له رىگای چه‌مكى خزمایه‌تپه‌يه‌وه په‌یوه‌ندى له گه‌ل وڵاته‌ تورك زمانه‌كانى سۆفیه‌تى پېشوو له ئاسیای ناوه‌ند داپېژنه‌وه. Einar Wigen له كۆتایى خزمایه‌تى له په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كاندا چاپته‌رىكى بۆ په‌یوه‌ندى تورك و وڵاتانى تورك زمانى ئاسیای ناوه‌ند ته‌رخانكردوه [2].

له‌پاش ئەمه، هاتنى ئىسلامیه‌كان بۆ ناو سیاسه‌تى توركى رۆلى ترادىسیون و چه‌مكه‌كانى پېش-مۆدېرنه‌يان زالىترکرد. هاوشانبوونى سفىرى كیشه‌كان و عوسمانى نوێ، لای داودئوغللو و قوناخىك له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌ى توركى، ئامازه‌په‌ بۆ ئەوه‌ى كه بونىداى ئایینى و كه‌لتورى و باوه‌رى، رۆلى له داپشتنى سیاسه‌تى ئەو وڵاته‌دا هه‌به. زمانى ئىسلامیه‌كان، زمانى خزمایه‌تى و هه‌وله‌ بۆ بنیاتنانى خزمایه‌تى فراوان، به‌لام جودا له بنه‌ماكانى دىكه‌ى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كان.

هاوشیوه‌ى توركيا، له ئێران چه‌مك و بنیاته كه‌له‌پوریه‌كان له لايهن سیسته‌مى ئىسلامیه‌وه بوژاونه‌توه. بىنىنى كۆمه‌لگای ئێران وه‌ك خیزانىك به‌شێكه له سیاسه‌تى فه‌رمى ئێران. ئەم سیاسه‌ته له سه‌ر بنه‌ماى ئەندامىتې به‌سېج، شه‌هادت، خوین و هاوكارى دارایی و سېمبولى داپېژراوه. رۆس و پلیمان [3] له گوڤارى ئەمه‌رىكان ئىنۆلۆجىست كارى له سه‌ر ئەم ره‌هه‌نده‌ كردوه

ئەم بونه ناوه‌كیه‌ى په‌یوه‌ندى پېش مۆدېرن، بنه‌مايه‌ك داده‌پېژىت بۆ به‌كاربردنى له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌دا. مه‌هیرزاد بروجهدى [4] و هاوه‌له‌كه‌ى له كارێكى ناپابدا هه‌موو ئەو تۆره كه‌سى و كۆمه‌لایه‌تیه‌يان تۆماركردوه كه پاشخانى نوخه‌ى سیاسى ئەمروى ئێران پىكده‌هینىت. چۆن كه‌سایه‌تپه‌يه‌كان ده‌گه‌نه پۆسته‌كان، چۆن هه‌ولێ مانه‌وه‌يان ده‌دن، ئەوه‌ش هه‌مووى له‌رېگای دروستكردنى تۆر و رایه‌له‌ى تايبه‌ت به‌ كه‌سانى نزیك به‌ خۆيان.

كاتىك له مۆدېلى خیزان و نه‌توهه ده‌روانین، ده‌بىنن چۆن هه‌ولداوه نه‌توهه له‌سه‌ر بنه‌ماى خیزان بنیاتبىرت، هه‌روه‌ها ده‌بىنن كه تىكه‌ه‌لكىشنىكى مووتوربه‌په‌ی له نىوان ئەو دوو بنیاته‌دا هه‌به. دياره خیزان وه‌ك ده‌زگایه‌ك يان وه‌ك بنه‌ماى وینایه‌ك به‌كاربردنى ئاسانه، چونكه له هه‌موو ده‌زگایه‌كى دىكه به‌ربلأوتره و به‌شێكه له زيانى رۆژانه‌ى تاكه‌كان، به‌تايبه‌تى له جىگایه‌كانى ده‌ره‌وه‌ى رۆژئاوا. له‌م روانگه‌په‌وه، كاتىك پانتایى گشتى به‌ ته‌واوى مۆدېرن نیه ئەوا ئاسانتره كه چه‌مكه پېش مۆدېرنه‌كان به‌كاربېرىن. له هه‌مانكاتدا گواستنه‌وه‌ى ئەم چه‌مكه‌نه بۆ په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌ته‌كان چاوه‌روانكراوه. له‌م سالا نه‌ى دواپیدا له بوارى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تى رۆژئاوا، چه‌مكى هاوړپتی و هاوړپتی تايبه‌ت له په‌ره‌سه‌ندنایه. هه‌ردوو سايه‌مۆن كۆشیت و ئەندرییا ئۆلسنیر [5] كۆتېنكیان له‌مباروه ئىدیت كردوه.

خزمایه‌تى و سیاسه‌تى نۆده‌وه‌له‌تى

په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كان، وه‌ك له ناوه‌كه‌یدا دياره په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌تانه. ده‌وله‌ت وه‌ك په‌كه‌په‌كه‌ى مۆدېرن، به‌ گشتى دووره له كه‌س و كه‌سایه‌تیه‌وه، به‌تايبه‌تى ده‌وله‌تانى رۆژئاوا، كه داپېژهرى بنه‌ما و نۆرمه‌كانى سیسته‌مى نۆده‌وه‌له‌تىن. به‌لام ناتوانىت ئەم مۆدېله له هه‌موو وڵاتانى جیهاندا وه‌ك په‌كه‌ نیه. به‌ گشتى كۆمه‌لایك چه‌مك به‌سه‌رسىسته‌مى نۆده‌وه‌له‌تىدا زاله، كه ره‌گیان ده‌گه‌رپته‌وه بۆ ناوه‌نده‌كانى بېرى فه‌لسه‌فى رۆژئاوا، وه‌ك ركابه‌رى، كه له جۆن لۆكه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرت، نه‌بارپتی يان دوژمنابه‌تى كه

دەگەرئەتەو بۇ ھۆججەت، ھاۋكارى و بەرژەۋەندى لى كانت. لەم دوايانەشدا جۇرى پەيوەندى ھاۋرېتى لە نىۋان ولتاندان ھاتوۋەتە بواری پەيوەندىيە نىۋەدەۋلەتتەيەكانەۋە.

لەم سالانەى دوايىدا رەۋتېك لە ئارادايە كە ھەۋدەدات پەيوەندىيە نىۋەدەۋلەتتەيەكان لە دەرەۋەى چەمكەكانى رۇژئاۋاۋە راشە بكات. ئەم رەۋتە بۇ نمونە دەزگا سەرەكەپەكانى ۋەك دەۋلەت، سنوور، سەرۋەرى بە كرۇك نابىئەت. ئەۋەى جىگای باسە ئەم رەۋتە لاۋازى و كېشەى زۆرە بەۋەى ۋەك پەرچەكردارىكە و لە ھەمانكاتدا جگە لە ئاۋردانەۋە بۇ رابوردو و گەپانەۋە بۇ دۇخى ئىمپراتورىيەت، بۇ نمونە، ئىمپراتورىيەتى عوسمانى ۋەك چارەسەر، ھەلگىرى ھېچ تىزىكى نوئ نىە.

بەكاربردنى خزمایەتى بۇ ۋەسفىكردى پەيوەندى نىۋان دوو ولت، كە لە ھەناۋ سىستەمى نىۋەدەۋلەتتەيەكان، دەبىت لەكاتىكدا بى ئەو دوو دەۋلەتە خاۋەن سەرۋەرى بن، لە ھەمانكاتدا ھەۋدەدات بۇ ھىنانەئارای كۆمەلېك وىنا و شىۋە و خىتاب. پېش ھەموو شتىك رەتكردنەۋەى شىۋازى پەيوەندى رۇژئاۋاۋەيە. ھەرچەند خزمایەتى بەبى كېشە و نەيارىتى نىە، بەلام ئامازە بۇ بوۋنى پەيوەندىيەكى جىاۋاز لە پىكەۋەگرېدان و نىكى و تىكەلى دەكات.

جىگەى ئامازەپېدانە كە پەيوەندى نىۋان عىراق و ئىران بەشېك نىە لە كارەكانى سىياسەتى دەرەۋەى ئىرانى. سوپاى قودس و قەرارگای رەمەزان بەرپرسى پەيوەندىيە ھەرىمەكانى ئىران. ئەم بوۋنى دەزگای تايبەت و جودايە بۇ بەرپەۋەردى پەيوەندىيەكانى دەرەۋەى ئىران لەگەل ولتاتانى دەرۋوۋبەرىدا، ماناى ۋايە كە ئىران ۋەك ولتاتى بىانى مامەلە لەگەل ئەم ولتاتانەدا ناكات، بەلكو مېتۇدى تايبەتى ھەبە كە جودايە لە پەيوەندى دەرەكى ياخود بىانى باۋ. چەمكى خزمایەتى دەچىتە خانەى ئەم جۆرە پەيوەندىيە نادەرەكېيانەۋە.

ئايا تەنيا دىپلوماتە ئىرانىيەكانن چەمكى نارۇژئاۋاۋى بەكاردەھىنن؟

بەكاربردنى چەمكى خزم لە بواریكدا كە خزمبوۋنى تەقلىدى بوۋنى نىە، بەشېكە لە پرۇسەى بىياتنانى ئەمچۆرە پەيوەندىيە ۋەك مېتافۇر يان خىتاب. لە نىۋەرۇكدا لە ھەردوۋ دۇخەكەدا ئامانچ لىى دروستكردى دۇخېك يان روپۇشېكى خىتابى يان ئابدۇلۇژىيە بۇ شاردنەۋە يان ئاسانكردى پەيوەندىيەكى جىاۋازتەر. ئەگەر ئابدۇلۇژىيا ۋەھا بىيىن كە روپۇشېكە بۇ رازاندنەۋەى دۇخېك كە رەۋا يان راستەقىنە نىە، ئەۋا خزمانىيەتى جۇرېكە لە ئابدۇلۇژىيا، ئەۋىش بۇ پۇشېنى جۇرېك لە تىكەلى و نىكى و دەستىۋەردان و ئاراستەكردى كە لە پەيوەندى ئاساى نىۋەدەۋلەتتەيەكانى بوۋنى نىە و جىگای نابىئەۋە، چونكە كرۇكى پەيوەندى نىۋەدەۋلەتى مۇدېرن لەسەر بنەماى بوۋنى سەرۋەرى بونىادنراۋە. سەرۋەرىش بنەماى سەرەكى جودايى و سەرەخۇى بونىكە لە ھەموو بونەكانى دېكە. كەۋاتە لەكاتىكدا خزمایەتى ھەۋدەدات بۇ دەرپېرنى نىكايەتى و تىكەلى و ئاسان نەبوۋنى سنوردارىتى، بەلام لە ھەمانكاتدا بەماناى ئەۋە دېت كە سەرۋەرى و جودايى لاۋازە و تىكەلى و نىكى و دەستىۋەردان بوۋنى ھەبە.

لېرەدا جىى خۇيەتى كە ئامازە بەئەۋە بەدەين، نىكايەتى يان خزمایەتى يان دەستىۋەردان، پرسىك نىە تەنيا تايبەت بېت بە كۆمارى ئىسلامى. بەلكو رۇمى شا، بەھەمانشېۋە پرسى دەستىۋەردان لى پرسىكى جىۋپۆلەتىكى بايەخداربوۋە. لەپاش سالى 1958 كە عىراق دەبىتە كۆمارى، دوو رەۋت لە كېرېكېدان، بەكېكېان نىشتمانى "ۋەتەنى"، كە بەدولكەرىم قاسم رابەرى دەكات و نىكە لە سۆقىيەتەۋە، ئەۋىترىان عەرەبى "عروپى"، يان ناسرى و پان-عەرەبىستە. ھەردوۋ رەۋتەكە جىگای مەترىن بۇ ئىران. موجتەبا پاشاى ئەفسەرى سىخورى سەردەمى شا، كە بەرپرسى بالى ساۋاكە، دەلېت: دەبىت مەترىسېيەكانى سنوورەكانى رۇژھەلاتمان لە كەنار دەرياي سپى سنوورداركەين، بۇ ئەۋەى لە ھەناۋ ئىراندا خۇمان لە خۇپنرېشتن بپارېزىن. ئەم دەرپېرنە بەھەمانشېۋە لە سەردەمى جەنگى سوورىادا دەگوتىرېتەۋە. ئەگەر لە سورىا جەنگى دوژمنەكانمان نەكەين ئەۋا دەبىت لە ناۋ ئىراندا دۇيان جەنگىن. كەۋاتە ترسى ھاتنە ناۋەۋەى ھىز و بېرو و مېلمانىكان بۇ ناۋەۋەى ئىران پالئەرىكى مېژوۋىيە، بەتايبەتى ئىرانىيەكان كاتىك لە مېژوۋى دوورىان دەپوانن، نەخشەى ولتەكەيان زۇر كشان و بچوكبوۋنەۋەى بە خۇيەۋە دېۋە.

لە راستىدا ئەم فاكتەرە تەنيا لە لى دىپلومات و سىخور و سەربازە ئىرانىيەكان بوۋنى نىە، بەلكوۋ لى زۇرېك لە ئەكادىمىست و ھونەرمەند و بىرمەندى ئىرانى بوۋنى ھەبە. لېرەدا نمونەيەك ھەبە، كە لەم دوايانەدا لە زانكۆى سۋاس لە لەندەن لىكۆلەرىكى ئىرانى بە ناۋى ئارشىن ئەدەب-مۇغەدەم كىتېبىكى نووسىۋە بە ناۋى ئىران چىە: سىياسەتى ناۋخۇيى و دەرەكى لە پېنج پارچە مۇسقىقادا [6]. لە كىتېبەكەدا چاپتەرىكى ھەبە بە ناۋنىشانى " ئىرانى ئۇراسىيى: بەرگىرى يان ئىمپراتورىيەتى فارسى. Eurasian Iran: 'Resistance' or a Persian Empire?

چەمكى ئەۋروپا-ئاسيا "ئۇراسيا" لى چاۋدېرانى سىياسى ئەمپۇ چەمكىكى ناسراۋە. لېرەدا مەبەستى ئارشىنلە چەمكى ئۇراسىيى ئەۋ فرانخۋازىتى ئىرانە. ئارشىن دەپەۋىت ئارگومېنتى ئەۋە بىيات بىت كە پىكەۋەگرېدانى ئاينى و سىكىۋولارى زۇر لە نىۋان خەلكانى

رۇۋھەلەت ناوھەپاستدا ھەبە. لىرەدا باس لە جوگرافيا مردووان دەكات: گۆرى رۆمى لە كۇنيا، بوونى گۆرى محەممەد رەزا پەھلەوى لە قاھىرە، ئايەتوللا مىرزا شىرازى سەركردەى شۆرشى توتن لە سالى 1890 لە نەجەف نىزراوھ. ئەم سىياسەتى گۆربازىيە دەپەرتەوھە بۇ سەردەمى كۆمارىش، ھەلى شەرىعەتى لە نىزىك مەقامى سەيدە زەينەبە. كە بە قسەى ئارشىن موستەفا چەمران سەردانى كردوھ. ئەم دروستكردى رايەلەنە جۆرىكە لە مۇدېلى خزمى سىكىولار يانى خزمى دنيايى.

ھەولئە ئەكادىمىيە ئىرانىيەكان بۇ فروان بىنىنى رۆلى ئىران لە ناوچەكەدا و ھەبوونى قەيران لە مۇدېلى دەولەت نەتەوھەدا، بە لايەكدا دەكرىت دېدىكى باش بىت بۇ چارەسەركردنى دۇخى ناسەقامگىرى رۇۋھەلەت ناوھەپاست بەتايىبەتى ئەگەر يەكېتى ئوروپا مۇدېل بىت، بەلام بە لايەكى دېكەدا دەكرىت زەمىنەسازى بۇ رىگاخوشكردى بۇ بالادەستى بەھىزەكان و رەخساندى زەمىنە بۇ دەستىوھەردان زياتر بكات.

دەرئەنجامەكان

بەكاربردنى چەمكى خزم لە ميانەى پەيوەندى ئىوان دوو ولتادا، ئاماژە بۇ ھەبوونى خواست بۇ بوونى پەيوەندىيەكى جياواز لە پەيوەندى زالى نىو كايەكانى پەيوەندى نىو دەولەتى دەدات. لە ھەمانكاتدا دەرخەرى ئەوھەبە كە ئىران كېشەى لەگەل سنوردارى، سەرورەى و بنەماكانى دېكە پەيماننامەى وىستقىليا ھەبە. بەكاربردنى خزم دەرخەرى ئەوھەبە كە خواستەكە بۇ بوونى پەيوەندىيەكى ئورگانىيە، كە نىزىكبوونەوھە و جودانەبوونەوھە، بنەما سەرەكەكانىيەتى. لەرېگاي ئەم چەمكەوھە ئەوھەمان بۇ روون دەبىتەوھە، كە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە پەيوەندى لەگەل عىراقدا ھەك رابردو بىت، بەلكوو دەپەوېت خۇى بە عىراقوھە گرېدات و بە ئاسانى دانەپرېت.

خزم لە كاتىكدا چەمكى نىزىكبوونەوھە و كۆكەرەوھەبە، لەھەمانكاتدا چەمكى جياكارىيە. ئىران دەتوانىت بەرامبەر كورد و شىعە چەمكى خزم و خزمىيەتى بەكار ببات، بەلام لە ھەمانكاتدا دەپەوېت سوننەى لىوھە بەدەر بكات. يان پەيوەندى لەگەل سوننەدا لەسەر بنەماى خزمىيەتى نەبىت. بەم شىوھەبە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە عىراق بگەرېتەوھە ناو پانتايى جىھانى ئىسلامى سوننە و بەتايىبەتىش جىھانى ئىسلامى سوننەى عەرەبى. ئەم پەرتبوونە جىوېولېتىكىيەى ئىستا بە ئاسانى ھەستى پىدەكرىت. لەبەرامبەر ئەمەدا دەبىنىن مۇدېلىكى دېكە خزمىيەتى كارى لەسەر دەكرىت كە خۇى لە رىككەوتنەكانى بەناو ئەبراھام يان ئىبراھەمدا دەبىنىن. كردنى ئىبراھىم بە بنەماى ھاوېش دىسانەوھە جۆرىكە لە ھەولدان بۇ دروستكردى ئەفسانەبەكى ھاوېش و ھەرەوھە جۆرىك لە خزمىيەتى، كە لە ئىستادا ئىران لە دەرەوھەى ئەم پروسەى خزمىيەتىيە.

بە بوونى چەمكى ھەك خزمىيەتى بە بنەماى پەيوەندى ھەرىمىيەتى ولتاتانى ناوچەكە، دەرخەرى ئەوھەبە كە ناپەزايىبەك ھەبە بەرامبەر بنەما مۇدېرنەكان. بەلام لە ھەمانكاتدا ئەم چەمكە تەقلېدىيە، بنەمايەكى نوچ دانارېزىت بەلكوو تەنيا رووېوشىكى كۆنە بۇ خواستە مۇدېرنەكان، كە برىتىن لە بەرژەوھەندى دەولەتى و ئىمپراتورىيەت و ركبەرى نەبارەكان. لەگەل ھەموو ئەمانەدا بەكاربردنى چەمكى خزمىيەتى سىمايەكى سەرەكى زمانى دىپلۇماسى ئىرانىيە، كە لەكاتىكدا خواستەكانى سەردەمىيەنە، ھەك بوونى بەرژەوھەندى ئابوورى و ئاسايشى درىژخاھەن و بىنېركردنى مەترسىيەكان و ركبەرى نەبارەكانى، بەلام دەخوازىت بە زمانىكى ترادىسيون دەرىبېرېت لە پىناو شارەندەوھى نىازى راستەقىنەدا. ھەك بە گالتهوھە بە دىپلۇماتە ئىرانىيەكەم گوت با سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە. چەمكى سنوور كېشەى گەرەى لەگەل بنەماكانى سنوور و سنوردارىتىدا ھەبە، لە كاتىكدا سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە بەلام پىر كون و سست دەبن.

سەرچاھەكان

[1] Sarah Franklin & Susan McKinnon" 2001. Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies. Duke University Press"

[2] Neumann, Iver B., Kristin Haugevik & Jon Harald Sande Lie (2019). "Kinship in international relations: Introduction and framework". Chapter 1 in Haugevik, Kristin & Iver B. Neumann (Eds) *Kinship in International Relations*. London: Routledge, pp. 1-20

[3] Rose Wellman. 2017. Sacralizing kinship, naturalizing the nation: Blood and food in postrevolutionary Iran. [Volume44, Issue3](#). August

[4] Mehrzad Boroujerdi, Kourosh Rahimkhani. 2020. Postrevolutionary Iran: A Political Handbook. Syracuse University Press

.Simon Koschut Andrea Oelsner 2014 Friendship and International Relations, Palgrave MacMillan [\[5\]](#)

Arshin Adib-Moghaddam 2021. What is Iran? Domestic Politics and International Relations in Five Musical Pieces, [\[6\]](#)
Cambridge University Press